

Andrej Ivanuša

# DANEGELD – VIKINŠKI DAVEK

## Kako je deloval vikinški imperij od Rusije do Severne Amerike?

Revija Denar, november 2015 – rubrika: ZGODOVINA DENARJA

***V Anglo-Saksonskih kronikah je zapisano, da so se poleti leta 787 Vikingi iz Norveške prvič izkrkali na južno angleško obalo v pokrajini Devon v bližini mesta Exeter. Kraljevi uradniki so jih pomotoma zamenjali za trgovce iz sosednje dežele Mercie in od njih zahtevali, da plačajo davščine na prinesene izdelke. Vikinge je to tako razjezilo, da so vsem na licu mesta oddrobili glave.***

### VZPON SEVERNJAKOV

Po propadu rimskega imperija je v Evropi nastopila nekakšna praznina. Pokorjena in sedaj svobodna ljudstva in plemena so se trudila, da bi se obdržala in dosegla prevlado nad sosedji. To je bil čas drobnih vojn za ozemlja in naravna bogastva. Lokalni vojni lordi so dosegali hitre vzpone in še hitrejše padce. A počasi so se pričele zadeve umirjati in pojavile so se večje dežele, ki so pokrivalo več mest in vasi. Prve kraljevske dinastije so uspevale vladati dve ali tri generacije.

Takratni vladarji so sicer s težavo obvladovali takšne države, saj so bila transportna sredstva primitivna. Poti med kraji pa skoraj ni bilo. V uporabi so bile stare rimske ceste, ki pa jih je čas vedno bolj uničeval.

Nato so v osmem stoletju udarili severnjaki. Vikinška plemena Norvežanov, Švedov, Dancev in Skanov so pričela z roparskimi, osvajalnimi, pa tudi z raziskovalnimi pohodi. Vendar vse ni potekalo nenadoma, temveč je bilo to del večjega procesa, ki je zajel severno Evropo, Anglijo, preostalo Evropo ter kasneje še Islandijo, Grenlandijo in Severno Ameriko.

Pred 1500 leti v Angliji ni bilo Angležev, temveč so bili Britonci. Prav tako na Škotskem ni bilo Škotov, temveč Sciti. Škoti so naseljevali severni del Irske. Leta 449 je pričel Hengest, kralj danskih Jutov, s selitvijo svojega ljudstva proti angleško govorečim narodom. Z njim so potovali še Saksoni. Zgodovinar, dr. Gordon Ward je o njem dejal:

»Ves davčni sistem Britoncev je pustil pri miru. Osnova njihove politične ekonomije je bil davek na obdelovalno zemljo. Pobirali so ga davčni uradniki, ki so se zgledovali po rimskih načelih. Pravzaprav je ves sistem še vedno deloval po rimskih zakonih, kjer je bilo predvideno plačevanje 1% davka na imetje. Juti se v vse to niso vmešavali. Namesto lokalnih vladarjev so pač sami pobrali davek.«

Dansko sestavlja stotine večjih ali manjših otokov in polotok Jutland. Tudi Švedska in Norveška obala nista daleč. Za povezave med temi otoki in obalama so takrat skrbeli dobro grajeni čolni in manjše ladje. Ker so vremenske prilike na severu zelo krute, so morala biti plovila dobro narejena. Prav ta znanja so kasneje pripeljala do gradnje velikih ladij s katerimi so prepluli severna morja in na koncu osvajanj prišli celo do Severne Amerike.

Korenine Vikinških osvajanj segajo v obdobje med leti 400 in 600, ko se je na zahodu Evrope pričelo oblikovati Frankovsko kraljestvo. To je doživelo vrhunec v obdobju Karla Velikega v letih od 800 do 814. Kralji z otoka Scyldinga so v tem času obvladovali ves Jutland in Scanio ter širili svoj vpliv na jug v Saksonijo. Za svoje širitve so potrebovali sredstva in tako so uvedli davek na obdelovalno zemljo in uvedli vojaško obvezo. Širitev proti jugu jim je preprečevala nova Frankovska država, ki je bolj ali manj uspešno začela nadzorovati vodne poti. Te pa so bile bistvene za trgovanje severnjakov, saj so se pri trgovanju in osvajanjih zanašala predvsem na plovila.

## PRVI POHODI IN PRVI DAVČNI ZAKONI

Danski kralj Gudfred (790-810) je vladal v letih od 804 do 810. Organizacija kraljestva je temeljila na številnih lokalnih vladarjih, ki so zaprisedali svojemu kralju zvestobo. Kralj je izdal številne vojaške in deželne statute, ki so jih morali lokalni veljaki podpisati. Njegov politični vpliv je segal tudi v južno Norveško na področje Oslo Fjord. Svojo ekonomsko moč je temeljil na davku na obdelovalno zemljo in na vojaških tributih, torej: ladje, vojaki in oprema za njih.

Zemlja je na tem področju precej rodovitna, težave so le kratka poletja. Zato so razvili ribištvo. Kovin in drugega naravnega bogastva je bilo premalo. S tem se je močno razvila trgovina med otoki in obalami. Ko je prišlo do zaprtja poti proti jugu Evrope, so se Vikingi obrnili na morje. Svoje pohode, ropanja, osvajanja in raziskovalna potovanja so opravili v obdobju od leta 789 do leta 1098 in se zapisali v svetovno zgodovino.

Vikinške dežele so vse temeljile na »dogovoru« lokalnih vladarjev. Tisti, ki je dosegel večjo moč, je nudil zaščito preostalim. Za to zaščito pa so morali plačevati tribute, dajati darila in poravnati davek na obdelovalno zemljo v obliki izdelkov ali delovne sile. Tovrstni »davki« so bili nezanesljivi in neenakomerni. Drugi del je predstavljalo pobiranje »carin« od trgovcev, ki so bili lokalni ali pa so prihajali iz drugih dežel. Kralj Gudfried je bil prvi, kolikor je znano, ki je skušal na tem področju narediti red in je postavil prve davčne zakone v vikinških deželah.

## DANEGELD

Danegeld ali »Danski tribut« je v bistvu davek, ki so ga Vikingi zahtevali od osvojenih dežele, da je niso oropali in požgali. Če dobro premislimo, so te dežele plačevale Vikingom zaščito. Vikingi so se pogodb držali in tudi branili osvojeno deželo pred napadi drugih. Na nekatera področja so prihajali občasno, navadno v enoletnih zamikih in le pobrali davek. Plačilo je bilo predvsem srebro. Na drugih področjih, predvsem v Angliji in Normandiji pa so ustanovili stalne trgovske in upravne postojanke in pobirali danegeld v mesečnih obrokih. Tukaj so bila plačila v srebru, pa tudi v izdelkih in delovni sili s katero so plačevali bivanje obrambnih vojaških sil.

Največ davka so pobrali s področja vzhodne Anglije, kjer so v enotno politično tvorbo spremenili tri kraljestva: Vzhodno Mercio (danska Mercia), Jorško kraljestvo in kraljestvo Guthrum. Tukaj so letno pobrali do 100 ton srebra, ki so ga vozili z ladjami v Skandinavijo. Izdelke in uporabo delovne sile pa so izrabili v osvojenih deželah. Kraljestvi Wessex (Essex) na jugu in Northumberland na severu Anglije sta davek plačevali le občasno, večinoma takrat, ko so Vikingi zagrozili z napadi.

Angleži so prvič plačali danegeld leta 991. Znašal je 10.000 rimskih funtov ali 3.300 kilogramov srebra. To je bilo po zmagi Vikingov, ki jih je vodil Olav Tryggvason (960 – 1000, kralj Norveške), nad deželo Essex v bitki pri Maldonu. Kralj Æthelred Nepripravljeni je takrat poslušal nasvet Sigerica Resnega, nadškofa Cantenburyskega, da naj raje plača danegeld namesto, da bi se bojeval še naprej. Na ta način je ohranil vladavino na jugozahodnimi provincami. Nadaljnjo vojno zaščito pa je potem plačal le, ko so Vikingi zagrozili z novimi napadi.

Naslednič je Olav Tryggvason v kompaniji s Sveinom Viličastobradim (960 – 1014, kralj Danske) leta 994 napadel London. Londončani so raje ponovno priskrbeli srebro, kakor da bi se branili pred napadalci. Ti so bili presenečeni nad plačilom in so ugotovili, da se jim to bolj splača kakor ropanje. Naslednja plačila so bila leta 1002 (3.800 kg srebra), 1007 (13.400 kg), 1012 (17.900 kg).

Zanimivo je, da so vikinški poglavarji doma postavili runske kamne na katere so napisali, kdaj so pobrali davek. Tako v mestu Orkesta, pokrajina Uppland na Švedskem, stoji runski kamen, kjer je označeno, da so kralji Ulfov iz Borreste trikrat pobrali danegeld. Prvi je bil Skagul Toste (970), drugi je bil Thorkell Visoki (1011) in tretji Knut Veliki, sin Sveina Viličastobradega (1015). Slednji je napadel Anglijo z armado 10.000 mož, ki so pluli na 200 dolgih ladjah. Nedvomno je to bila ogromna sila za tiste čase.



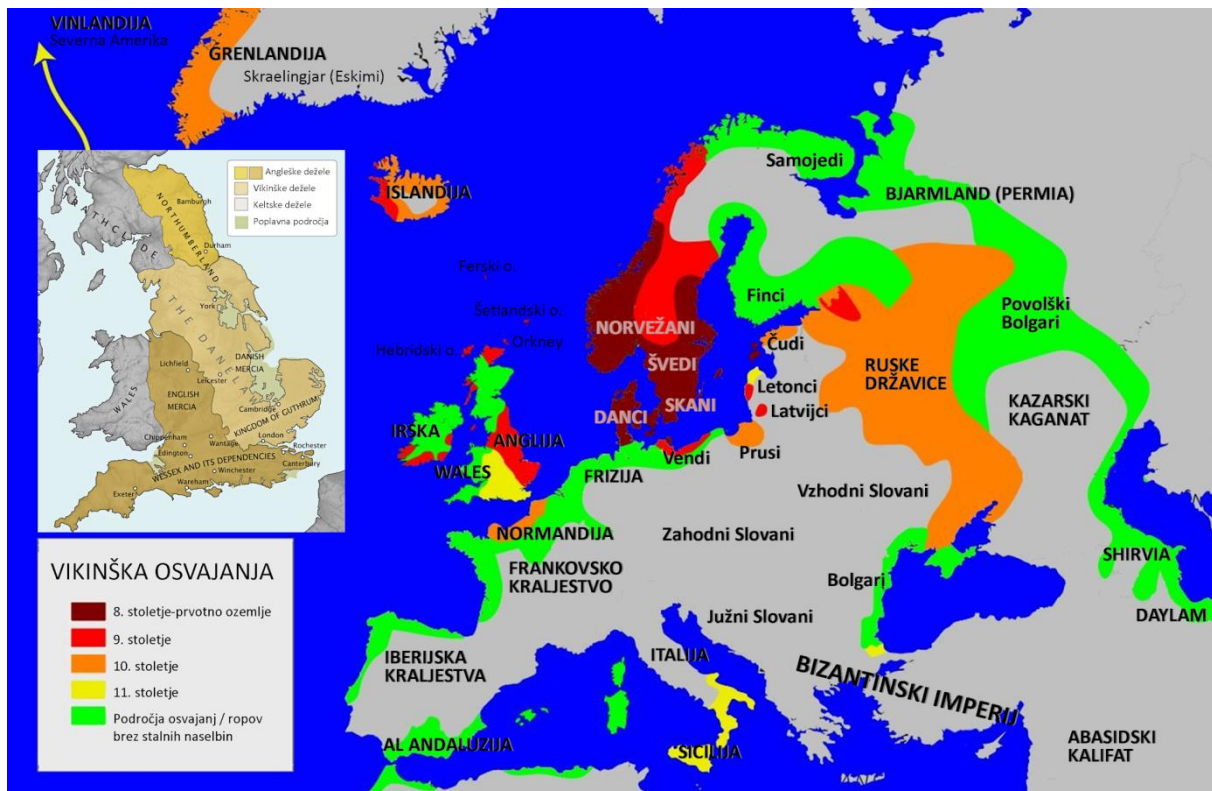
*Sodobna replika vikinške dolge ladje Dragon Harald Fairhir, ki ima 25 parov vesel. Za vsako veslo sta potrebna dva veslača. Torej ima ta ladja posadko 100 mož. Ko jadra, je za njeno oskrbo potrebnih 18 do 24 članov posadke. Ladja meri 35 metrov v dolžino, jambor je visok 7,5 metrov. Nanj je obešeno jadro s površino 300m<sup>2</sup>. Hrastova ladja ima izpodriv 70 metričnih ton in doseže neverjetno hitrost 25 vozlov na uro (cca 45 km/h). To je bilo takrat 3x hitreje od drugih plovil in še danes to hitrost dosežejo le najboljše jadrnice.*

Knut Veliki je leta 1016 postal kralj Anglije. Po dveh letih je njegovo novo kraljestvo zbralo dovolj denarja za gradnjo 40 dolgih ladij in plačilo osebne straže. Letno so pobrali 26.900 kg srebra in še dodatnih 3.900 kg za zaščito Londona. V spomin je pri Väsbyju, pokrajina Uppland na Švedskem, postavil nov runski kamen, ki opisuje te številke.

Danegeld so plačevala vsa ljudstva, ki so prišla v stik z Vikingi. Če niso imela srebra, so plačevala z drugimi izdelki. Tako so Finci pripravljali les za ladje, Balti so plačali z jantarjem, Ruske slovanske države so plačevale z denarjem, predvsem zlatniki, Samojedi na severu pa so priskrbeli krzno za oblačila. Z zlatom so plačevali še na jugu Evrope, v španskih mavrski deželi Al Andaluziji.

Frizijci so davek na zaščito plačali prvič leta 810. Tega leta so Danci priveslali z 200 ladjami pred frizijsko obalo, oropali vse priobalne otoke in nato še notranjost dežele ter porazili Frizijce v treh bitkah. Šele nato so bili ti pripravljani plačati 200 kg srebra. V naslednjih letih so enako vsoto plačali vsako leto. Leta 846 je kralj Frizije Lothar I skušal prepričati Vikinge, da jim plača 6x vsoto pod pogojem, da je to zadnji davek, ki ga bodo plačali. Ker se s tem niso strinjali, je tudi Lothar I zatrmoglavil, da potem ne bo nič plačal. Vikingi so odgovorili z ropi, požiganjem in z ujetništvom pomembnih oseb, za katere so

zahtevali odkupnine. Nasprotno pa so Galci s plačilom danegelda dosegli, da so danski Vikingi umaknili tri stalne naselbine iz Galije. Leta 869 so jim za to plačali 500 glav govedi.



*Zemljevid vikinških osvajanj in razdelitev britanskega otočja.*

Frankovskemu kraljestvu je v letih od 800 do 814 kraljeval Karel I. Veliki. Po njegovi smrti njegovi nasledniki niso mogli več zadržati Vikingov. Leta 845 je skušal Ragnar Lothbrok (legendarni vodja Norsev, heroj, ki je opisan v starih norveških pesmih in sagah, letnici rojstva in smrti nista znani) zasesti Pariz. Prestrašeni prebivalci so se pred plenjenjem in požiganjem odkupili z ogromnim plačilom 6 ton srebra in zlatih palic.

Leta 858 so Franki plačali Bjørnu 500 kg srebra, da ni oropal doline reke Seine. Ob tem so skupini Vikingov dovolili naselitev ob reki. Leta 862 sta dve vikinški skupini pri Seini napadla Karla Plešastega. Prva je prispela nazaj iz Mediteranske ekspedicije, druga pa je prišla le čez Rokavski preliv. Slednjo je najel vojvoda Bretonije Salomon, da mu pomaga oropati dolino reke Loire. V vse skupaj se je vmešal Robert Močni, vladar Neustrije in zajel 12 dolgih ladij ter pobil vso posadko. Pogodil se je z Vikingi z reke Seine, da napadejo Salomona nazaj za vsoto 3.000 kg srebra. A pogodba je trajala le leto dni, saj naslednjič ni mogel več plačati najetih vikinških vojakov. Tako so vse tri vikinške skupine složno oropale Neustrijo.

## KAM SO IZGINILI?

Pravzaprav niso nikamor poniknili. Današnji Norvežani, Danci in Švedi so potomci Vikingov. Glavna sprememba se je zgodila, ko so se na svojih poteh srečali s krščanstvom. Pričetek pokristjanjevanja teh dežel se je pričel okrog leta 1000. Haakon Dobri Norveški (Haakon Haraldsson, 920–961) je odraščal v Angliji. Ko je postal kralj Norveške (934–961) je poskusil uvesti krščanstvo kot državno vero. Toda naletel je močan odpor plemenskih vodij in je moral idejo opustiti. Vendar je v deželo povabil Anglo-saksonske misijonarje iz Anglije in Frizije, ki so tudi po njegovi smrti širili novo vero. Uspelo jim je pokristjaniti Olafa I.

Norveškega (Olaf Tryggvason, 960 – 1000), ki je vladal od 995 do 1000. Zgradil je prvo cerkev na Norveškem (995) in leta 997 ustanovil mesto Trondheim. Njegov naslednik Olaf II. Norveški (Olaf Haraldsson, 995 – 1030) je za časa svojega kraljevanja (1025-1028) uspel krščanstvo razširiti po vseh nekdanjih vikinških deželah. Kasneje so ga razglasili tudi za svetnika, svetega Olafa. S širitvijo krščanstva se je pričela spreminjati politična oblika dežele. Ropanja, osvajanja in potovanja v neznanu so postala del preteklosti.

Na koncu naj omenim, da Vikingi na čeladah niso imeli rogov. Vsaj tako pričajo najdbe v gomilah in kovaških delavnicah. Rogove jim je dodala domišljija Evropejcev, ker so jih na ta način hoteli prikazati kakor rogate demone, hudiče iz pekla. Vendar je to kasneje prevladalo in sodobni Skandinavci so z veseljem prevzeli rogate čelade kot del navijaških rekvizitov.

*Viri:*

- [http://vennskapnews.blogspot.si/2014\\_07\\_01\\_archive.html](http://vennskapnews.blogspot.si/2014_07_01_archive.html)
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Danegeld>
- <https://books.google.si/books?id=hmWPAwAAQBAJ&pg=PT155&lpg=PT155>  
(knjiga *The Viking Blitzkrieg: AD 789-1098*, Martyn Whittock, Hannah Whittock, The History Press, 2013, ISBN 075249726X, 9780752497266)
- <http://www.canadianmysteries.ca/sites/vinland/vikinglife/society/indexen.html>